

УДК 37.013(075.8) (045)

DOI 10.31651/2524-2660-2018-18-122-130

ORCID: 0000-0003-0913-6150

ШПАК Валентина Павлівна,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри початкової освіти, Черкаський
національний університет імені Богдана
Хмельницького, Україна

e-mail: shpakvalentina64@gmail.com

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ДИДАКТИЧНОЇ СИСТЕМИ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ДІЯЛЬНОСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. Проаналізовано можливості впровадження ідей дидактичної системи В. Сухомлинського в умовах реалізації Концепції «Нової української школи»: забезпечення органічного взаємозв'язку навчання й розвитку дітей; утвердження гуманістичних культуротворчих функцій освіти, що повинна стати засобом звеличення особистості; цілеспрямований розвиток позитивної мотивації учіння; розкриття шляхів оволодіння школярами повноцінною освітньою діяльністю; широке залучення національної культури, особливо мистецтва; стимулювання учнівського самопізнання, самовиховання і самонавчання. Увагу читачів акцентовано на принципах реалізації цієї системи, а також на основних знахідках, що покладені в основу педагогіки співробітництва в умовах реформування початкової освіти.

Ключові слова: ідеї; система; дидактика; принципи; знахідки; Сухомлинський; Павлівська школа.

Постановка проблеми. Сучасна початкова освіта вступила в період значних реформаційних змін. Надана вчителям автономія дає водночас і широке поле для вибору освітньої програми, тому в школах м. Черкаси нині реалізуються дві програми Нової української школи (НУШ-1 і НУШ-2), «Інтелект України», «На крилах успіху», «Росток», «Крок за кроком». За програмою О. Савченко (НУШ-1) працюють 4 початкові класи, за програмою Р. Шияна (НУШ-2) – 78, за програмою «Інтелект України» – 14, за програмою «На крилах успіху» – 11. Кожна з названих програм має своє право на життя, що, на наш погляд, залежить від творчої особистості вчителя початкової ланки. Перевага, що вчителями-практиками надається програмі Р. Шияна пояснюється багатьма чинниками, серед яких хочемо виокремити особливості організації освітнього процесу, зокрема такі його складники, як особистісно орієнтована модель освіти, формування загальнолюдських цінностей, структура освітнього процесу та організація освітнього середовища.

На наш погляд, у цьому контексті навряд чи можна переосмислити загально відомий постулат про те, що «усе нове – це добре забуте старе», тому шукаючи методичні поради з приводу реалізації Концепції Нової української школи, хочемо вкотре звернути увагу сучасників на необхідність переосмислення класики педагогічної науки, зокрема, творчий спадок фундаторів авторських шкіл – освітніх закладів, діяльність яких ґрунтується на оригінальних ідеях і технологіях, уособлює нову освітню практику [8, с. 219]. Серед таких авторів чільне місце посідають «адаптивна школа» Є. Ямбурга і Б. Бройде, «школа самовизначення» О. Тубельського, «школа-парк» М. Балабана, «агрошкола» О. Католикова, «школа завтрашнього дня» Д. Говарда. Проте для вітчизняної початкової школи до нині актуальними лишаються напрацювання Сахнівської «школи над Россю» О. Захаренка і «школи радості» В. Сухомлинського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Творчий спадок найбільшого гуманіста ХХ століття і творця однієї з відомих в Україні авторських шкіл В. Сухомлинського є достатньо дослідженим. Серед напрямів наукових розробок слід виокремити такі: актуалізація ідей В. Сухомлинського в сучасних умовах (М. Антоненко, М. Богуславський, В. Деркач), дидактичні знахідки (В. Бакалюк, П. Мазур), естетика духовності (І. Бех), культура та особистість учителя (С. Вітвицька, І. Прокопенко), самоосвітня діяльність учителя (С. Гергуль), бібліотека як джерело духовної культури (Л. Заліток), педагогічна майстерність учителя (І. Зязюн), міжособистісна взаємодія учасників виховного процесу (Г. Калмиков), педагогічне дослідження як важливий складник діяльності вчителя (Г. Кловак), філософія освіти В. Сухомлинського (В. Кремень), розвиток ідей народної педагогіки (В. Ликов), системність педагогіки як науки (А. Розенберг), характеристика дошкільного дитинства (А. Богуш), виховна діяльність учителя (С. Білецька, А. Семез), лінгводидактична спадщина (М. Вашуленко, Л. Мамчур). Різномасштабність педагогічного спадку В. Сухомлинського популяризують Л. Бондар, Л. Калужька, В. Корнев, М. Мухін, М. Сметанський, В. Хайруліна.

Водночас хочеться особливу увагу зосередити на актуалізації ідей дидактичної системи В. Сухомлинського в діяльності Нової української школи, що і визначило **мету нашої статті**.

Викладення основного матеріалу дослідження. У чисельних біографічних розвідках Л. Березовської, А. Бойко, Н. Дічек, Н. Калініченко, В. Кузя, О. Савченко, А. Сбруєвої, О. Сухомлинської знаходимо, що Василь Олександрович Сухомлинський народився 28 вересня 1918 р. у селищі Омельник (неподалік від Кременчука). Помер він 2 вересня 1970 р. – на самому початку нового навчального року. С. Соловейчик у своїх коментарях [9] зазначає, що остання робота директора Павлівської школи – річний план школи на новий навчальний рік, останні його учні – шестирічки, з якими він проводив заняття у створеній ним «Школі радості», а остання його стаття надрукована в газеті «Правда» за один день до смерті.

Батько В. Сухомлинського був звичайний селянин, пахар, тесля, проте діти його, усі четверо молодих Сухомлинських – три брата і сестра – стали вчителями, усі викладали рідну українську мову і літературу. Старший брат, Іван Олександрович, почав учителювати першим, працював завідувачем райвно. Нарком освіти О. Бубнов надіслав йому в дарунок за бездоганну роботу бібліотечку, але ще раніше в будинку Сухомлинських стояла скриня з книгами, що лишилися в спадщину від діда по матері.

Улітку 1933 р. мати проводжала молодшого сина Василя у Кременчук. На дорогу вона спекла кілька картопляних коржів і дала дві склянки смаженої сої, а коли восени 1933 р. зібрали хліб нового врожаю, з нагоди чого пізніше В. Сухомлинський писатиме: «Не забуду того дня, коли мати передала мені першу хлібину, випечену з нового зерна. Привіз передачу дід Матвій, візничий сільського споживчого товариства, який щотижня приїздив до міста за сіллю та керосином. Хлібина була в полотняній торбі – м'яка, духмяна, із хрумкою скоринкою...». Потім дід Матвій привозив 16-річному студенту по хлібині кожного тижня; що стосується інститутських талонів на обід, то вони дуже часто обмінювалися на квитки до театру: «Продав обід – дивися Островського».

Спочатку Василь Олександрович подався до медичного технікуму, але незабаром пішов звідти, поступив на робітфак, достроково закінчивши його, і був прийнятий до педагогічного інституту, на денному відділенні якого В. Сухомлинський навчався всього два роки: з 1934 по 1935 рр. У 17 років він став учителем початкової школи неподалік від рідного села. Перевівся в Полтавський педагогічний заочником, що закінчив у 1939 р. Так уже трапилося, що до списку випускників Полтавського

педагогічного, у якому вже значилося ім'я А. Макаренка, внесено і прізвище Василя Олександровича.

Потім роки війни... Розповідати про те, що пережив і переніс Василь Олександрович у роки війни, майже неможливо – він надто мало писав про цей період свого життя. Слід відзначити, що він узагалі не писав про свої труднощі й про те, як їх подолати, тому не випадково у співвітчизників складається враження, ніби все давалося В. Сухомлинському легко і просто, виходило само по собі. Проте необхідно зрозуміти, що перед нами постає доволі складний характер, майже незвичайний. Він тому ніколи не згадував про свої труднощі, що сам звик їх долати, до того ж згадка про них нагадувала йому скаргу, адже педагог ніколи не робив спроби притягти до себе увагу як до людини, дуже багато працював. Коли ж В. Сухомлинський відчув себе тяжко хворим, то висловив прохання уникати в учительській будь-яких розмов про хвороби. Учителі згадують, що інколи бувало і так: Василь Олександрович веде розмову в своєму кабінеті, аналізує урок, і раптом зблідне, схопить за серце і вийде з кабінету, потім за кілька хвилин повертається. І ніхто в школі не знав, що він смертельно хворий.

На фронті Василь Олександрович був тяжко поранений. Уламки снаряду лишилися в його грудях назавжди. Коли ж вийшов з Увінського госпіталю (в Удмуртії), то подав прохання про направлення на фронт, але комісія не визнала його навіть обмежено годним. Після цього він отримав призначення на посаду директора середньої школи в Уві. Коли рідні місця нарешті було звільнено від німецької навали, повернувся на батьківщину і приступив до роботи на посаді завідувача райвно. Недивлячись на це, уже в 1947 р. Сухомлинський подав прохання про повернення до школи. Прохання задовольнили, і Василь Олександрович зайняв одну з найвищих педагогічних посад – посаду директора школи. У ті часи Павлиська середня школа вважалася рядовим закладом освіти, до того ж іще й зруйнованим війною. Знаменитою її зробив В. Сухомлинський.

Павлиська школа... Незграбний будинок, що споруджений ще задовго до революції за рахунок земства; вузькі коридори, підлога з розсунутими дошками, невеличкі класи. Чисто зовнішньо – не палац. І все ж таки справжній палац, якщо під цим словом розуміти щось чарівно щасливе, а не просто помпезне. Палац, оскільки тут є все для дитячої радості: для радості праці, для радості вчення, для радості зустрічі з казкою, – сидіти за кермом машини, убирати свою ділянку хліба, пробувати виноград, милуватися чистотою і красою садиби... «У нас влітку жодного бур'янчика коло школи не росте, усе шовковисте», – говорять діти.

Павлиська середня школа – це і Палац піонерів, і станція юних техніків, і станція юних натуралістів, і дитяча спортивна школа, і музична школа, і дитяча бібліотека, і дитячий театр – усі дитячі установи, що зібрані разом за невеличким парканом.

Виховувати на уроках і тільки на уроках неможливо. Так уважав сам В. Сухомлинський. Вихователь повинен зустрічатися з учнями і поза школою. Де? Похід і шкільний вечір – це звичайні нечасті контакти вчителя й учня. У Павлиші – це і похід, і вечір, і сумісна праця педагогів і дітей. Урок – не самоціль: він повинен давати знання, розвиток та інтерес до чогось особливого. Учень теж повинен виявити до чогось інтерес, щоб запалав вогник духовної діяльності, щоб зміцніло почуття власної гідності. Тоді дитина буде краще навчатися і, не дивлячись на відсутність заборон і покарань, не стане списувати. Треба дати дитині почуття гордості, гідності, збудити в неї совість, чуйність до слова вчителя, а для цього треба повести її в кімнату казок, у музичну кімнату, у бібліотеку, у майстерню, на дослідну ділянку...

І головне, треба надати дитині чудових вихователів. Часто питають: «Де знайшов Сухомлинський таких учителів, як у Павлиській середній?» Він побачив їх у звичайних учителях, виростив і виховав їх. Усі досягнення Павлиської школи стали

результатом сумісних зусиль найкращих її вчителів, і більшість книг В. Олександровича присвячена висвітленню їхнього досвіду. Про себе, як про вчителя і вихователя, про свій власний досвід він почав писати приблизно після 30 років педагогічної діяльності. Саме тоді побачили, світ 30 книг і понад 500 статей.

Іноді здається, що сили його невичерпні, а запас часу – удвоє або втриє більший, ніж у звичайної людини. Про яку б сторону шкільної справи не заходила б мова, завжди бачимо повну віддачу сил, немовби ця частина роботи – єдина, начебто ніяких інших турбот у В. Сухомлинського і не було. Коли він ішов на уроки до вчителів, то відвідував 10-15 уроків відразу, після чого аналізував кожний урок і систему роботи вчителя в цілому. Він складав для молодого педагога завдання, давав йому особисті відкриті уроки, готуючись до них так, наче робив це для сорока відвідувачів, і робив так не рік, не два, а протягом шести-восьми років!

Розвиваючи і поглиблюючи ідеї гуманістичної педагогіки К. Ушинського, Ж.-Ж. Руссо, Я. Корчака, психологів Ж. Паже і Л. Виготського, Василь Олександрович блискуче зінтегрував психологічні й дидактичні знання про взаємозв'язок навчання і розвитку особистості, зробив вагомий внесок у найскладнішу галузь дидактики – теорію та практику розвивального навчання. Його педагогічна творчість розкриває методіку проектування розвитку особистості дитини на тривалу перспективу, підкреслює самостійність дитячого життя, показує цілісну дидактичну систему розвивального навчання, у якій гармонійно представлені різні напрями, але системоутворювальну роль відіграє розумове виховання: «Повноцінне навчання, тобто навчання, що розвиває розумові сили і здібності, було б неможливим, якби не спеціальна спрямованість, скерованість навчання – розвивати розум, виховувати розумну людину навіть за умови відносної незалежності розумового розвитку, творчих сил розуму від обсягу знань». У висвітленні цієї проблеми В. Сухомлинським виразно виявляються ознаки особистісно орієнтованої системи навчання. Зокрема, педагогом неодноразово наголошувалося, що розвиток інтелекту дитини пов'язаний з її внутрішньою духовністю, світоглядом, життєвими цінностями: «Розумове виховання – це не тільки система поглядів на світ, але й суб'єктивний стан особистості, який виявляється в її почуттях, волі, діяльності. Розумова вихованість полягає в тому, що погляд людини на світ виявляється не лише в умінні пояснювати, але й у прагненні щось довести, ствердити, відстояти власною творчою працею».

Основними ідеями дидактичної системи В. Сухомлинського є такі:

1. *Забезпечення органічного взаємозв'язку навчання й розвитку дітей.* Педагог уважав, що розвиток і виховання тоді гармонізують особистість, коли їх об'єднує спільна мета – духовне, усебічне вдосконалення особистості, щоб дитина під впливом виховання й навчання прагнула б і могла реалізувати своє бажання ставати кращою. У пошуках шляхів і засобів взаємозв'язку навчання й розвитку павлівський педагог заперечував існуючий на той час у педагогічній теорії дидактоцентризм, за яким панівною тривалий час лишалася «школа навчання», «школа знань, умінь і навичок». Ще наприкінці 60-х рр. він стверджував ідеї школи, що має працювати для самореалізації особистості, яка є самоцінністю в будь-якому віці. Тому її індивідуальність треба плекати, а прагнення до саморозвитку підтримувати всілякими засобами. Головне ж – забезпечувати системний підхід щодо олюднення школи, стимулювання вольової й творчої сфери духовного життя як учителів, так і учнів.

2. *Утвердження гуманістичних культуротворчих функцій освіти, що повинна стати засобом звеличення особистості.* На думку В. Сухомлинського, особистість має бути глибше і ширше від обраної професії, а її основне призначення – творити нове. Тому вчителі повинні бути, передусім, носіями культури, а не трансляторами знань. Педагог писав, що школа стає вогнищем культури тільки тоді, коли в ній панують

чотири культури – Батьківщини, людини, матері й рідного слова. Особливо актуальними на теперішній час є думки В. Сухомлинського про такий компонент змісту навчання як формування ціннісних орієнтацій, набуття соціального досвіду.

3. *Цілеспрямований розвиток позитивної мотивації учіння.* Особливої актуальності для розвитку позитивної мотивації набувають рекомендації В. Сухомлинського щодо гуманізації навчального діалогу, збереження емоційного і фізичного благополуччя дітей, розкриття можливостей «лікувальної педагогіки»: «Навчання – не механічне перекладання знань із голови вчителя в голову дитини, а складні моральні стосунки, у яких провідною, визначальною рисою є виховання почуття честі, гідності й на цій основі бажання бути гарним».

4. *Розкриття шляхів оволодіння школярами повноцінною освітньою діяльністю.* Своєчасно і міцно сформоване вміння вчитися, за В. Сухомлинським, є той «інструмент, що породжує гідність мислителя-трудівника».

5. *Широке залучення національної культури, особливо мистецтва.* Видатний педагог підкреслював, що мистецтво – це джерело дитячої творчості, універсальна мова людського спілкування, засіб створення естетично-розвивального мікросередовища.

6. *Стимулювання учнівського самопізнання, самовиховання і самонавчання.* Педагогіка співробітництва, яка багатьом учителям видавалася відкриттям сучасності, насправді впливає з класичної гуманної педагогіки. В. Сухомлинський, не вживаючи цього визначення, у теоретичних працях і практичній діяльності розвивав і захищав ці ідеї. Зокрема, йому належить розроблення методів, що сприяють самоствердженню особистості в різних видах діяльності, її самореалізації в співробітництві з дорослими і однолітками.

Аналіз теоретичної спадщини видатного педагога дає підстави стверджувати, що він глибоко дослідив професію вчителя, її особливості. Василь Олександрович обґрунтував концепцію формування гуманістичної спрямованості особистості вчителя і сформулював умови його ефективної діяльності, основними з яких є професійно-педагогічна спрямованість, теоретична підготовленість, загальна культура, усвідомлення значущості самоосвіти, а також систематичність, логічна послідовність, науковість у її здійсненні. Винятково важливу роль у професійному становленні вчителя мають відігравати, на його думку, політичні та моральні якості, любов до дітей, терплячість і наполегливість, вимогливість і педагогічних такт.

Свої думки про те, яким повинен бути вчитель і в чому полягає складність цієї професії, В. Сухомлинський висловив у багатьох своїх творах: «Павлиська середня школа», «Серце віддаю дітям», «Як виховати справжню людину», «Сто порад учителю», «Розмова з молодим директором школи». У 1966 р. він розпочав роботу над книгою про педагогічну культуру вчителя, яку вирішив присвятити вірному другу, помічнику і дружині – Ганні Іванівні, з якою пліч-о-пліч багато років виховував шкільну юнь. До цього часу книга ще не надрукована і зберігається в особистому архіві педагога. Частина рукопису опублікована чл.-корр. НАПН України О. Сухомлинською в журналі «Радянська школа» (1988 р.).

Василь Олександрович постійно наголошував, що педагогічна творчість неможлива без оволодіння надбаннями загальнолюдської культури: науковими знаннями, моральними багатствами, естетичними цінностями. Він зазначав, що «педагогічна культура – це жива, творча педагогіка повсякденної праці – та педагогіка, у якій теоретичні закономірності процесу впливу на духовний світ вихованця ніби зливаються з особистістю вчителя. Педагогічна культура – це, образно кажучи, техніка і технологія взаємодії майстра і об'єкта його праці. І оскільки об'єктом нашої праці є найніжніше, найбезцінніше, що існує у природі, – людина, оскільки кожен дотик майстра до об'єкта праці дає свої наслідки не нині, а в майбутньому, і ці наслідки

впливають на всю життєву долю людини, стає ясно, наскільки багатограним, різноманітним мусить бути в майстра нашої педагогічної праці набір інструментів, що необхідні для творіння, щоб майстер знав і душею, серцем відчував, який інструмент треба застосувати в даному разі. Ось усе це – багатогранність, різноманітність, відточеність, зразковий стан інструментів нашої творчості, уміння володіти ними так само тонко, як прекрасний музикант володіє скрипкою, – усе це і є педагогічною культурою.

Основу педагогічної культури вчителя становлять, на його думку, глибоке знання вчителем свого предмета, багатство методів вивчення дитини вчителем, педагогічна етика, педагогічна творчість, науково-дослідна робота, єдність науки, майстерності й мистецтва. Щоб досягти педагогічної майстерності, учителів, вихователю потрібно багато працювати над собою. Як велика вимога до кожного вчителя звучать слова В. Сухомлинського: «знати набагато більше, ніж треба передати учням», адже коли кругозір педагога ширший від шкільної програми, «лише тоді він справжній майстер, художник, поет педагогічного процесу» («Розмова з молодим директором школи»).

Думка про те, що вчитель повинен постійно читати і поповнювати свої знання, бути закоханим у книгу, свій предмет, червоною стрічкою проходить через усі праці В. Сухомлинського. «Лист дочці» – це своєрідний гімн праці вчителя, у якому педагог розкриває сутність педагогічної майстерності, показує, у чому полягає романтика такої професії, недивлячись на її труднощі й складності. «Майстер педагогічної справи настільки добре знає азбуку своєї науки, – підкреслював В. Сухомлинський, – що на уроці в ході вивчення матеріалу в центрі його уваги на сам зміст того, що вивчається, а учні, їхня розумова праця, їхнє мислення, труднощі їхньої розумової праці. Знати дитину і дитинство – одна з найважливіших сфер педагогічної культури вчителя». Він був певний того, що не можна виховати дитину, не знаючи її вікових та індивідуальних особливостей, що залежно від цього змінюються і методи виховання, адже «без твердого психологічного ґрунту немає педагогічної культури».

В. Сухомлинський постійно наголошував, що педагог, який усім серцем любить дитину, частіше посміхається, живе справжнім педагогічним життям і тим самим знаходить своє професійне щастя. Учитель може полонити всім: і посмішкою, і вимогливістю, і стриманістю, і скромністю, і чуйністю, і відвертістю, і любов'ю до життя. Йому повинно бути притаманне все краще, що подобається в людині. Усією своєю педагогічною діяльністю В. Сухомлинський продемонстрував, що майстерність учителя в поєднанні з любов'ю до дітей, усебічною освіченістю, загальною і педагогічною культурою – запорука успіху освітнього процесу.

Основну мету організації освітнього процесу Василь Олександрович бачив у тому, щоб «школа навчила людину жити в світі прекрасного, щоб вона не могла жити без краси, щоб краса світу творила красу в ній самій», і водночас «домогтися того, щоб вчення було часткою духовного життя, яке б сприяло розвитку дитини, збагаченню її розуму». Реалізація поставленої мети передбачала вирішення ряду завдань, серед яких найбільш значущими, на думку видатного педагога, були: вивчення внутрішнього світу дітей, особливо їхнього мислення; виховання чуйності, співчуття до горя і страждань інших людей; уведення дитини у складний світ людських відносин; надання учням визначеного кола міцних знань і вмінь; прищеплення дітям навичок напруженої, творчої розумової праці; усунення бездіяльності учнів; розуміння того, що через створення матеріальних і духовних благ висловлюється в нашому суспільстві ставлення людини до людини, суспільне обличчя громадянина; налагодження зв'язку дитини з явищами навколишнього світу.

Вважаємо, що дидактична система В. Сухомлинського будується на таких принципах:

1. Найвищою цінністю, що визначає все значення і спрямованість виховання, багатогранність виховного впливу педагога і зв'язок цього впливу із самовихованням, є людина.

2. Вплив особистості вихователя на колектив і особистість вихованця залежить, головним чином, від гармонійної єдності моральної культури, духовного багатства, багатогранності інтересів вихователя.

3. Виховний вплив особистості вихователя не є чимось спеціально створеним, організованим для того, щоб виховувати. Вихователь впливає на вихованця остільки, оскільки їх об'єднує спільність духовних інтересів, спільність багатогранної діяльності.

4. Ефективність впливу особистості вихователя залежить від того, наскільки глибоко він розуміє дитинство як особливий період розвитку людської особистості з притаманними тільки дитинству особливостями мислення, емоційного життя, світосприймання, відносинами в колективі.

5. Вихованець є найближчим помічником педагога у здійсненні складного багатогранного процесу виховання. Внутрішні духовні сили вихованця – його бажання, прагнення, ідеали – це нічим не замінне джерело виховання. Наймудрішим є той вихователь, якому довелося досягти того, що його вихованець сам виховує себе.

На наш погляд, до головних знахідок Павлівської школи можна віднести:

1) уроки думки (сумісне переживання краси природи, спільне прагнення зрозуміти її таємниці пробуджують думку. В. Сухомлинський називає це «емоційним пробудженням розуму». Без такої підготовки, без того, щоб діти не замислювалися над явищами природи, починати вчити дітей у класі неможна);

2) творчість (праця думки, пробудження її неможливе, якщо відсутня дитяча творчість);

3) виконання домашнього завдання (час, що необхідний для виконання домашніх завдань, обернено пропорційний вільному часу учня);

4) інтелектуальний фон (інтерес до навчання, загальний розвиток учня неможливий, якщо в класі відсутній багатий інтелектуальний фон – постійний обмін знаннями, загальне прагнення до знань, цікаві й змістові розмови між дітьми);

5) оцінки (завжди повинні приносити радість, відбивати успіх; вони не можуть бути покаранням, засобом примусу, погрозою);

6) захоплення (у Павлівській школі домагаються того, щоб у кожної дитини був улюблений предмет, у якому вона розбирається краще від інших; це і створює інтелектуальний фон, розвиток інтересу учнів до знань, підтримує таланти);

7) проблемне навчання (цими двома словами позначають, зазвичай, систему різноманітних прийомів пробудження думки; новий дидактичний матеріал у багатьох випадках задається як проблема, яку діти за допомогою вчителя повинні розв'язати).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Зважаючи на виклики часу, на які необхідно адекватно зреагувати творцям Нової української школи, нашим сучасникам слід частіше переосмислювати педагогічний доробок творців авторських шкіл. Неоціненними в цьому контексті постають ідеї дидактичної системи В. Сухомлинського, що не втрачатимуть своєї актуальності ще багато десятиліть.

Перспективними напрямками подальших розвідок у цьому напрямі слід уважати наступність між дошкільням і початковою ланкою школи, між початковою і базовою школою, а відповіді на запитання, що постають при цьому в ході професійної педагогічної діяльності, слід шукати в методичних рекомендаціях В. Сухомлинського.

Список використаних джерел

1. Антология педагогической мысли Украинской ССР / под ред. Н. П. Калиниченко. – Москва : Педагогика, 1988. – С. 442–457.

2. Барабаш В. П. Народна дидактика у системі виховання В. О. Сухомлинського / В. П. Барабаш, О. П. Бамбуркін // Початкова школа. – 1994. – № 9/10. – С. 36–38.
3. Все начинается с учителя / под ред. З. И. Равкина. – Москва : Просвещение, 1983. – С. 158–169.
4. Концепція «Нова українська школа». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
5. Лебедев П. А. Думы павлышского педагога / П. А. Лебедев // Начальная школа. – 1988. – № 9. – С. 71–75.
6. Нова українська школа : poradnik для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. – Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
7. Родчанин Е. Г. Гуманист. Мыслитель. Педагог. Об идеалах В. А. Сухомлинского / Е. Г. Родчанин, И. А. Зязюн. – Москва : Педагогика, 1991. – 112 с.
8. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учебное пособие / Г. К. Селевко. – Москва : Народное образование, 1998. – 256 с.
9. Соловейчик С. Василий Александрович Сухомлинский / С. Соловейчик // Начальная школа. – 1978. – № 9. – С. 76–79.
10. Шпак В. П. Управлінська компетентність директора школи в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського / В. П. Шпак, Н. А. Тарасенкова // Вісник Черкаського університету. Серія : «Педагогічні науки». – Випуск 209. – Ч. II. – Черкаси, 2011. – С. 3–8.
11. Шпак В. П. Значення джерельної бази в методології історико-педагогічного дослідження / В. П. Шпак // Педагогічний дискурс : зб. наук. праць Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. – Хмельницький : ХГПА, 2013. – С. 766–771.

References

1. *Anthology of pedagogical thought of the Ukrainian SSR* / ed. by Kalynychenko, N. P. (1988). Moscow: Pedagogic (in Russ.)
2. Barabash, V. P., & Bamburkin, O. P. (1994). Etnodidactics in the V. O. Sukhomlynsky's shooting system. *Pochatkova shkola (Primary School)*, 9/10, 36–38 (in Ukr.)
3. *It all starts with the teacher* / ed. by Rivkin, Z. I. (1983). Moscow: Prosveshchenye (in Russ.)
4. *Concept of «New Ukrainian school»*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (in Ukr.)
5. Lebedev, P. A. (1988). Duma Pavlysh teacher. *Pochatkova shkola (Primary School)*, 9, 71–75 (in Ukr.)
6. *New Ukrainian School: Teacher's Guide* / ed. by Bybyk, N. M. (2017). Kyiv: The Publishing House of «Pleiades» (in Ukr.)
7. Rodchanyin, Ye. G., & Zyazyun, I. A. (1991). *Humanist. Thinker. The teacher. On the ideals of V. A. Sukhomlinsky*. Moscow: Pedagogic (in Russ.)
8. Selevko, G. K. (1998). *Modern educational technology: a textbook*. Moscow: Narodnoye obrazovaniye (in Russ.)
9. Soloveychik, S. Vasylyi Aleksandrovych Sukhomlynskyi. *Nachal (Primary School)*,. – 1978. – № 9. – С. 76–79.
10. Shpak, V. P., Tarasenkova, N. A. (2011). Management competence of the school principal in the pedagogical heritage V.O. Sukhomlynsky *Visnyk Cherkas'koho universytetu. Seriya: «Pedagogichni nauky» (Bulletin of Cherkasy University. Series: «Pedagogical Sciences»)*, Vol. 209, part II, С. 3–8 (in Ukr.)
11. Shpak, V. P. (2013). The meaning of the source base in the methodology of historical and pedagogical research. *Pedahohichnyy diskurs : zb. nauk. prats' Khmel'nyts'koyi humanitarno-pedahohichnoyi akademiyi (Pedagogical discourse: Sb. sciences works of Khmelnytsky humanitarian pedagogical academy)*, 766–771 (in Ukr.)

Abstract. *SHPAK Valentina Pavlivna. Actualization of ideas of the didactic system V.O. Sukhomlinsky in the activities of the New Ukrainian school.*

Introduction. *Modern elementary education has entered a period of significant reformal changes. The autonomy given to teachers gives at the same time a broad field for choosing an educational program, so two schools of the New Ukrainian school (NUSh-1 and NUSh-2), «Intellect of Ukraine», «On the Wings of Success», «Rostok», «Step by step» are being implemented in schools Cherkasy. The advantage that practitioners give R. Shiyani's program is due to many factors, among which we want to highlight the peculiarities of the organization of the educational process, in particular, its components, such as the personally oriented model of education, the formation of universal values, the structure of the educational process and the organization of the educational environment. However, for the native elementary school, to date, the work of Sakhnivska «school over Ross» O. Zakharenko and «school of joy» V. Sukhomlynsky.*

At the same time, we would like to focus on focusing on the actualization of the ideas of the didactic system V. Sukhomlynsky in the activities of the New Ukrainian school, which determined the purpose of our article.

Results. *The main ideas of V. Sukhomlynsky's didactic system are as follows: 1) provision of organic interconnection of learning and development of children; 2) the establishment of humanistic cultural-educational functions of education, which should become a means of exaltation of personality; 3) purposeful development of positive motivation of study; 4) the disclosure of ways of mastering schoolchildren with high-grade educational activity; 5) broad engagement of national culture, especially art; 6) stimulation of student self-knowledge, self-education and self-education. The basic principles of the didactic system V. Sukhomlynsky: 1) the highest value that determines all the values and direction of education, the multifaceted educational effect of the teacher and the connection of this influence with self-education, is man; 2) the influence of the educator's personality on the team and personality of the learner depends mainly on the harmonious unity of moral culture, spiritual wealth, the multifaceted interests of the educator; 3) the educational effect of the educator's personality is not something specially created, organized in order to bring up; 4) the effectiveness of the influence of the personality of the educator depends on how deeply he understands childhood as a special period of development of the human person with the peculiarities of thinking, emotional life, worldview, relativities in the collective, inherent only to childhood; 5) the pupil is the nearest teacher's assistant in the implementation of a complex multifaceted process of education.*

In our view, the main finds of Pavlishka school can be attributed: lessons of thought; art; homework assignment; intellectual background; assessments; delight; problem training.

Conclusion. *Given the challenges of time, which needs to be adequately responded to the creators of the New Ukrainian school, our contemporaries should more often rethink the pedagogical achievements of the creators of author schools. Invaluable in this context are the ideas of the didactic system V. Sukhomlynsky that will not lose their relevance for many decades.*

Key words: *ideas; system; didactics; principles; finds; Sukhomlynsky; Pavlishka school.*

*Одержано редакцією 09.10.2018
Прийнято до публікації 15.10.2018*